

KLAGANDE OCH MOTPART

Försäkringskassan

MOTPART OCH KLAGANDE

Ombud: Advokat Sofia Tedsjö
C J Advokatbyrå AB
Cardellgatan 1
114 36 Stockholm

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Förvaltningsrätten i Stockholms dom den 16 februari 2018
i mål nr 4127-17, se bilaga A

SAKEN

Assistansersättning

KAMMARRÄTTENS AVGÖRANDE

Kammarrätten avslår överklagandena.

Kammarrättens interimistiska beslut den 13 april 2018 upphör därmed att gälla.

YRKANDEN M.M.

Försäkringskassan har inledningsvis yrkat att kammarrätten ska upphäva förvaltningsrättens dom och fastställa kassans beslut. Med hänvisning till Högsta förvaltningsdomstolens dom den 13 april 2018 i mål nr 682-17 går Försäkringskassan, som kassan slutligen har bestämt sin talan, med på att målet återförvisas till kassan för ny utredning och anför i huvudsak följande. Egenvård som avser något av de grundläggande behoven som avses i 9 a § lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS, kan enligt Högsta förvaltningsdomstolens dom beaktas inom ramen för bedömningen av hjälpbehovet. Eftersom Försäkringskassan inte har beaktat tid för [REDACTED] behov av hjälp med kateterisering och lavemang som utgör egenvård finns det anledning att på nytt utreda om hans behov av hjälp med de grundläggande behoven i genomsnitt uppgår till mer än 20 timmar per vecka.

[REDACTED] yrkar att kammarrätten förklarar att han har rätt till assistansersättning och överlämnar till Försäkringskassan att utreda hans totala behov av hjälp.

Till stöd för sitt överklagande anför han bl.a. följande. Behovet av hjälp med lavemang och kateterisering omfattas av det grundläggande behovet personlig hygien och är av mycket personnära och integritetskänslig karaktär. Insatsen är av sådan privat och personnära karaktär att den i sin helhet ska anses utgöra ett grundläggande behov.

Att handtvätt är ett grundläggande behov har sedan lång tid tillbaka varit en självklarhet för både kommuner och Försäkringskassan. Hjälpen förutsätter kontakt hud mot hud och är att jämställa med duschning eller andra insatser som avser hjälp med att hålla sig ren.

Han har en komplex funktionsnedsättning med ett flertal diagnoser som samverkar och medför ett omfattande behov av hjälp som måste vara

specialanpassad efter just honom. Hans funktionsnedsättning gör att det tar betydligt längre tid för assistenten att hjälpa honom att genomföra momenten och han behöver personlig assistans för grundläggande behov som vida överstiger 20 timmar per vecka.

Om hans överklagande avslås yrkar han att kammarrätten interimistiskt förordnar att domen ska gälla först efter skälig tid om tre veckor från dagen för domen.

SKÄLEN FÖR KAMMARRÄTTENS AVGÖRANDE

Huvudfrågan i målet är om [REDACTED] behöver personlig assistans med i genomsnitt mer än 20 timmar i veckan för att tillgodose sina grundläggande behov. Avgörande för denna prövning är bl.a. om och i vilken utsträckning hans behov av hjälp med kateterisering, lavemang och handtvätt vid toalettbesök berättigar honom till insatsen personlig assistans.

De grundläggande behoven, som anges utömmade i 9 a § första stycket LSS, är personlig hygien, intagande av måltider, av- och påklädnad, kommunikation med andra samt annan hjälp som förutsätter ingående kunskaper om den funktionshindrade.

Det är genom Högsta förvaltningsdomstolens dom den 13 april 2018 i mål nr 682-17 klarlagt att en egenvårdsinsats som avser ett grundläggande behov kan beaktas vid bedömningen av om det föreligger rätt till personlig assistans. För att bedöma i vilken utsträckning ett behov av hjälp med kateterisering och lavemang berättigar till personlig assistans krävs för det första en bedömning av vilka moment i den hjälpen som kan hänföras till det grundläggande behovet personlig hygien.

Kammarrätten konstaterar att alla moment som direkt berör tarm- och blåstömning, inklusive rengöring av kroppen före och efter kateterisering och lavemang, får anses innefattade i begreppet personlig hygien och alltså

ingår i de grundläggande behoven. Utanför begreppet personlig hygien faller förberedande åtgärder som att ta fram och ställa i ordning nödvändig utrustning och efterarbete som att rengöra och ställa undan den.

Insatsen personlig assistans är förbehållen situationer av krävande eller på annat sätt komplicerad natur, i regel av mycket personligt slag (se RÅ 2009 ref. 57 och prop. 1992/93:159 s. 64 och 174 f.). För att hjälp med ett grundläggande behov ska berättiga till personlig assistans enligt LSS krävs således också att hjälpen är av kvalificerat slag, dvs. att den har tillräckligt privat karaktär.

Det får anses uppenbart att i princip samtliga moment vid kateterisering och lavemang då assistenten är närvarande tillsammans med den hjälpbehövande har en så privat karaktär att de kan berättiga till personlig assistans. Utredningen i målet är inte tillräcklig för att bedöma hur omfattande [REDACTED] behov av personlig assistans för sådana insatser är. Som förvaltningsrätten funnit ankommer det på Försäkringskassan att som första instans pröva tidsåtgången för dessa insatser.

När det gäller [REDACTED] behov av hjälp med handtvätt och tidsåtgången för hjälp med övriga grundläggande behov gör kammarrätten följande bedömning.

Handtvätt vid toalettbesök ingår i begreppet personlig hygien och hör alltså till de grundläggande behoven. Sådan handtvätt får anses vara av så privat karaktär att den kan berättiga till insatsen personlig assistans. Det framgår emellertid inte av utredningen om [REDACTED] behöver hjälp med handtvätt, dvs. om han själv kan utföra momentet eller inte. Det ankommer på Försäkringskassan att som första instans utreda om han behöver hjälp med handtvätt vid toalettbesöken och, i så fall, hur lång tid som går åt för detta.

Det saknas skäl att ifrågasätta den tid som enligt Försäkringskassans beslut går åt för hjälp med de övriga grundläggande behoven.

Sammanfattningsvis instämmer kammarrätten i förvaltningsrättens bedömning att Försäkringskassans beslut ska upphävas och målet visas åter till kassan för ny utredning av tidsåtgången för den personliga assistans som [REDACTED] behöver för att tillgodose sina grundläggande behov. I den utredningen ska Försäkringskassan beakta vad kammarrätten har anfört i det föregående.

Överklagandena ska följaktligen avslås.

Enligt huvudregeln i 112 kap. 5 § socialförsäkringsbalken ska en myndighets eller en allmän förvaltningsdomstols beslut enligt balken gälla omedelbart om inget annat föreskrivs i beslutet eller bestäms av en domstol som har att pröva beslutet. Eftersom förvaltningsrätten har upphävt Försäkringskassans omprövningsbeslut den 1 februari 2017 gäller det beslutet inte längre. I stället gäller Försäkringskassans beslut den 23 oktober 2013, vilket innebär att [REDACTED] är tillförsäkrad assistansersättning med 64,355 timmar per vecka till dess Försäkringskassan beslutar annat. Det saknas därför anledning för kammarrätten att förordna att det beslutet ska fortsätta att gälla efter dagen för denna dom.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga B (formulär 4).

Marie Jönsson
lagman
ordförande

Charlotta Lokrantz Sandberg
kammarrättsråd

Annika Brickman
f.d. justitieråd
referent

/Oliver Sparrings
kammarrättsfiskal

**FÖRVALTNINGSRÄTTEN
I STOCKHOLM**

Avdelning 30

DOM
2018-02-16
Meddelad i Stockholm

Mål nr
4127-17

KLAGANDE

[REDACTED]

Vårdnadshavare: [REDACTED] och

[REDACTED]

Ombud: Advokat Sofia Tedsjö
C J Advokatbyrå AB
Cardellgatan 1
114 36 Stockholm

MOTPART

Försäkringskassan
Processjuridiska enheten, Stockholm
103 51 Stockholm

ÖVERKLAGAT BESLUT

Försäkringskassans beslut 2017-02-01, se bilaga 1

SAKEN

Assistansersättning

FÖRVALTNINGSRÄTTENS AVGÖRANDE

Förvaltningsrätten upphäver Försäkringskassans beslut och visar målet åter till Försäkringskassan för ny utredning.

Dok.Id 931274

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax	Expeditionstid
115 76 Stockholm	Tegeluddsvägen 1	08-561 680 00	08-561 680 01	måndag–fredag 08:00–16:30
		E-post: forvaltningsrattenistockholm@dom.se www.domstol.se/forvaltningsratt		

YRKANDEN M.M.

██████████ yrkar att han ska förklaras ha rätt till assistansersättning och att handlingarna ska överlämnas till Försäkringskassan för att ta ställning till det totala antalet timmar. Han anför bl.a. följande. Hans hjälpbehov med de grundläggande behoven uppgår till i genomsnitt mer än 20 timmar per vecka. Påståendet om att egenvård inte kan utgöra ett grundläggande behov saknar stöd i aktuell rättstillämpning. Det är ostridigt att han behöver hjälp av annan i samband med kateterisering och lavemang. Hjälpbehovet med kateterisering och lavemang är integritetsnära och bör utföras av få personer. Han får hjälp med kateterisering vid fyra tillfällen en ledig dag och vid tre tillfällen en skoldag. Varje tömningstillfälle tar 20 minuter. Han behöver hjälp med lavemang en gång om dagen och det är rimligt att beakta en tidsåtgång om 40–45 minuter per tillfälle. Det totala hjälpbehovet i samband med toalettbesök uppgår till 14,3 timmar per vecka. Utöver dessa hjälpbehov uppgår hans hjälpbehov i samband med dusch till 40 minuter samt till 30 minuter morgon och kväll för av- och påklädning. Dessutom bör det beaktas tid för handtvätt i samband med toalettbesök.

Försäkringskassan anser att överklagandet ska avslås.

SKÄLEN FÖR AVGÖRANDET

Det är ostridigt att ██████████ tillhör den personkrets som omfattas av 1 § lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS, och därigenom kan han ha rätt till insatser enligt lagen. Fråga i målet är om han har behov av personlig assistans för sina grundläggande behov med i genomsnitt mer än 20 timmar i veckan (jfr 51 kap. 2 och 3 §§ socialförsäkringsbalken). De grundläggande behoven utgörs av hjälp med personlig hygien, måltider, att klä av och på sig, att kommunicera med andra

eller annan hjälp som förutsätter ingående kunskaper om den funktionshindrade (9 a § LSS).

Högsta förvaltningsdomstolen uttalar bl.a. följande i avgörandet HFD 2012 ref. 41. Sjukvårdande insatser kan principiellt inte beaktas vid bedömningen av rätten till personlig assistans. Sjukvårdande insatser i form av s.k. egenvård kan däremot berättiga till personlig assistans för andra personliga behov i de fall där det konstateras att den enskilde redan har rätt till personlig assistans för att tillgodose sina grundläggande behov. I lagens förarbeten har det betonats att personlig assistans är en fråga om hjälp eller stöd av mycket privat karaktär och att insatsen ska vara förbehållen situationer av krävande eller på annat sätt komplicerad natur, i regel av mycket personligt slag. Förarbetsuttalandena tyder närmast på att vad lagstiftaren åsyftat är sådana hjälpbehov som uppfattats som mycket privata och känsliga för den personliga integriteten och där den funktionshindrade måste anses ha ett särskilt intresse av att kunna bestämma vem som ska ge sådan hjälp och hur den ska se ut.

Enligt Kammarrättens i Göteborg avgörande den 20 december 2016, mål nr 3208-16, utsluts det inte att egenvård kan vara ett sådant grundläggande behov som avses i 9 a § LSS. Det krävs dock att åtgärden i det enskilda fallet kan knytas till något av de behov som är grundläggande behov. En förutsättning är att hjälpen som behövs är av mycket privat karaktär.

Det är inte ifrågasatt i målet att kateterisering och lavemang utgör egenvård. Förvaltningsrätten anser att vissa delar av hjälpbehovet i samband med kateterisering och lavemang är mycket personliga och känsliga för integriteten samt att [REDACTED] kan ha ett särskilt intresse av att kunna bestämma vem som ska ge honom den hjälpen. De delarna av hjälpbehovet i samband med kateterisering och lavemang som är mycket privata och känsliga för den personliga integriteten ska därför anses utgöra ett grundläggande behov. Av [REDACTED] redogörelse för hur hjälpbehoven i samband

med kateterisering och lavemang ser ut framgår inte hur omfattande tidsåtgången för dessa delar är. Det får anses ankomma på Försäkringskassan som första instans att göra utredningen.

Förvaltningsrätten finner att handtvätt i samband med toalettbesök varken är mycket personligt eller känsligt för integriteten, varför det hjälpbehovet inte anses utgöra ett grundläggande behov.

Det framgår att Försäkringskassan beaktat en tidsåtgång om 30 minuter i samband med duschtillfällena. I den tiden ingår av- och påklädning, dusch, förflyttning och torkning. [REDACTED] uppger att hans hjälpbehov vid varje duschtillfälle uppgår till 40 minuter, exklusive av- och påklädning. Förvaltningsrätten finner emellertid inte skäl att ifrågasätta Försäkringskassans bedömning.

När det gäller av- och påklädning beaktar Försäkringskassan ett hjälpbehov, utöver det som beaktats i samband med duschtillfällen och toalettbesök, om 3 timmar och 13 minuter per vecka. I den tiden ingår av- och påklädning på morgonen samt ombyte och hjälp med strumpor vid ståskalsträning. Förvaltningsrätten finner inte heller skäl att ifrågasätta Försäkringskassans bedömning av hjälpbehovet i samband med av- och påklädning.

Förvaltningsrätten anser sammanfattningsvis att Försäkringskassans beslut ska upphävas och målet visas åter för ny utredning om [REDACTED] hjälpbehov med de grundläggande behoven uppgår till i genomsnitt mer än 20 timmar per vecka. I den bedömningen ska de delar av kateterisering och lavemang som är mycket privata och känsliga för den personliga integriteten ingå. Däremot finner förvaltningsrätten inte skäl att ifrågasätta Försäkringskassans bedömning avseende hjälpbehovets omfattning i samband med duschtillfällen samt av- och påklädning. När det gäller handtvätt ska det inte beaktas vid bedömningen av de grundläggande behoven.

HUR MAN ÖVERKLAGAR

Detta avgörande kan överklagas. Information om hur man överklagar finns i bilaga 2 (DV 3104/1 A).

Ulrika Sandell
Rådman

Nämndemännen Peter Brandqvist, Bengt Johansson och Sandra Lindström har också deltagit i avgörandet.

Christina Karlström har föredragit målet.

HUR MAN ÖVERKLAGAR - PRÖVNINGSTILLSTÅND

Den som vill överklaga förvaltningsrättens beslut ska skriva till Kammarrätten i Stockholm.

Skrivelsen ska dock skickas eller lämnas till förvaltningsrätten.

Överklagandet ska ha kommit in till förvaltningsrätten **inom två månader** från den dag då klaganden fick del av beslutet. Tiden för överklagandet för offentlig part räknas emellertid från den dag beslutet meddelades.

För att ett överklagande ska kunna tas upp i kammarrätten fordras att **prövningstillstånd** meddelas. Kammarrätten lämnar prövningstillstånd om

1. det finns anledning att betvivla riktigheten av det slut som förvaltningsrätten har kommit till,
2. det inte utan att sådant tillstånd meddelas går att bedöma riktigheten av det slut som förvaltningsrätten har kommit till,
3. det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av högre rätt, eller
4. det annars finns synnerliga skäl att pröva överklagandet.

Om prövningstillstånd inte meddelas står förvaltningsrättens beslut fast. Det är därför viktigt att det klart och tydligt framgår av överklagandet till kammarrätten varför man anser att prövningstillstånd bör meddelas.

Skrivelsen med överklagande ska innehålla

1. Klagandens person-/organisationsnummer, postadress, e-postadress och telefonnummer till bostaden och mobiltelefon. Adress och telefonnummer till klagandens arbetsplats ska också anges samt eventuell annan adress där klaganden kan nås för delgivning. Om dessa uppgifter har lämnats tidigare i målet – och om

de fortfarande är aktuella – behöver de inte uppges igen. Om klaganden anlitar ombud, ska ombudets namn, postadress, e-postadress, telefonnummer till arbetsplatsen och mobiltelefonnummer anges. Om någon person- eller adressuppgift ändras, ska ändringen utan dröjsmål anmälas till kammarrätten.

2. den dom/beslut som överklagas med uppgift om förvaltningsrättens namn, målnummer samt dagen för beslutet,
3. de skäl som klaganden anger till stöd för en begäran om prövningstillstånd,
4. den ändring av förvaltningsrättens dom/beslut som klaganden vill få till stånd,
5. de bevis som klaganden vill åberopa och vad han/hon vill styrka med varje särskilt bevis.

Adressen till förvaltningsrätten framgår av domen/beslutet.

Sista dagen för överklagande är i regel den dag som genom sitt tal i månaden motsvarar den dag Ni fick del av beslutet. Om Ni fick del av förvaltningsrättens beslut t.ex. den 30 juni måste skrivelsen med överklagande ha kommit in senast den 30 augusti. Om Ni fick del av beslutet en dag med ett tal i månaden som inte finns i slutmånaden löper tiden i stället ut på slutmånadens sista dag. Om Ni fick del av beslutet t.ex. den 31 juli måste skrivelsen med överklagande ha kommit in senast den 30 september.

Om sista dagen för överklagande infaller på lördag, söndag eller helgdag, midsommarafton, julafton eller nyårsafton räcker det att skrivelsen kommer in nästa vardag.

HUR MAN ÖVERKLAGAR

Den som vill överklaga kammarrättens avgörande ska skriva till Högsta förvaltningsdomstolen. Skrivelsen ställs alltså till Högsta förvaltningsdomstolen *men ska skickas eller lämnas till kammarrätten.*

Överklagandet ska ha kommit in till kammarrätten *inom två månader* från den dag då klaganden fick del av beslutet. Tiden för överklagande för det allmänna räknas dock från den dag beslutet meddelades.

För en enskild klagande är sista dagen för överklagande två månader från den dag då han/hon fick del av kammarrättens beslut. Om klaganden fick del av kammarrättens beslut t.ex. den 30 juni måste skrivelsen med överklagande ha kommit in senast den 30 augusti. Om klaganden fick del av beslutet t.ex. den 31 juli, som inte har någon motsvarighet två månader senare, löper tiden i stället ut på slutmånadens sista dag, dvs. i det här exemplet den 30 september. Om sista dagen för överklagande infaller på en lördag, söndag eller helgdag, midsommar, jul- eller nyårsafton, räcker det att skrivelsen kommer in nästa vardag.

För att ett överklagande ska kunna tas upp i Högsta förvaltningsdomstolen krävs att *prövningstillstånd* meddelas. Högsta förvaltningsdomstolen lämnar prövningstillstånd om det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas eller om det finns synnerliga skäl till sådan prövning, såsom att det finns grund för resning eller att målets utgång i kammarrätten uppenbarligen beror på grovt förbiseende eller grovt misstag.

Om prövningstillstånd inte meddelas står kammarrättens beslut fast. Det är därför viktigt att det klart och tydligt framgår av överklagandet till Högsta förvaltningsdomstolen varför man anser att prövningstillstånd bör meddelas.

Skrivelsen med överklagande ska innehålla följande uppgifter;

1. den klagandes namn, person-/organisationsnummer, postadress, e-postadress och telefonnummer till bostaden och mobiltelefon. Dessutom ska adress och telefonnummer till arbetsplatsen och eventuell annan plats där klaganden kan nå för delgivning lämnas om dessa uppgifter inte tidigare uppgetts i målet. Om klaganden anlitar ombud, ska ombudets namn, postadress, e-postadress, telefonnummer till arbetsplatsen och mobiltelefonnummer anges. Om någon person- eller adressuppgift ändras är det viktigt att anmälan snarast görs till Högsta förvaltningsdomstolen
2. det beslut som överklagas med uppgift om kammarrättens namn, målnummer samt dagen för beslutet
3. de skäl som klaganden vill åberopa för sin begäran om att få prövningstillstånd
4. den ändring av kammarrättens beslut som klaganden vill få till stånd och skälen för detta
5. de bevis som klaganden vill åberopa och vad han/hon vill styrka med varje särskilt bevis.